

VOOR GOD EN HEER: DE ALBIGENZEN KRUISTOCHT

~

DE ROL VAN RELIGIE EN WERELDSE
POLITIEK TIJDENS DE KRUISTOCHT IN
OCCITANIË
1209 - 1228

Dennis van Ark
4004833
d.vanark@students.uu.nl

Onderzoeksseminar III
Geschiedenis
Dr. A.J. van den Hoven van Genderen
Definitieve versie
9130 woorden
9 februari 2015

Inhoudsopgave

Introductie.....	3
Hoofdstuk 1: De politieke en religieuze achtergrond van Occitanië	6
De kathaarse ketterij	8
Hoofdstuk 2: De kruistocht tegen de Albigenzen	12
De aanval op Raymond-Roger Trencavel	13
Consolidatie en verder verloop	16
De aanval op Toulouse	18
De laatste fase van de kruistocht	20
Hoofdstuk 3: De rol van religie en politiek	23
Conclusie	30
Primaire bronnen	32
Literatuur	32

Introductie

In de morgen van maandag 14 januari 1208 werd de monnik Peter van Castelnau, legaat van paus Innocentius III, vermoord toen hij de Rhône wilde oversteken bij de Provençaalse plaats Saint-Gilles.¹ De kroniekschrijver Peter de Vaux-de-Cernay schrijft in zijn *Historia Albigensis*, een kroniek die hij schreef in de periode 1209-1218, dat de Kerk de schuld van de moord legde bij de graaf van Toulouse, Raymond VI (r. 1194-1222).² De moord vond op zijn grondgebied plaats en de graaf zou de legaat al eerder hebben bedreigd.³ Voor paus Innocentius III (p. 1198-1216) was de moord op Peter van Castelnau een directe aanleiding om een kruistocht uit te roepen tegen graaf Raymond VI en zijn aanhang.⁴ Deze oproep van de paus en de heilige oorlog die hieruit zou voortkomen zou uiteindelijk leiden tot een totale verschuiving in de politieke verhoudingen in het zuiden van het huidige Frankrijk.

De Britse historicus Norman Housley vat in zijn boek *Religious War in Europe* het recente historische debat samen over de rol van religie en geloof in conflicten en oorlogen.⁵ De vraag of religie een belangrijke oorzaak is voor het ontstaan van gewelddadige conflicten staat in dit debat centraal.⁶ Volgens de Britse theoloog David Martin was religie nooit de enige oorzaak van een conflict. Bij een ogenschijnlijk religieus conflict spelen altijd economische, politieke of andere redenen mee die eigenlijk als de hoofdoorzaken kunnen worden gezien. Dat de aandacht echter op het verschil in religie tussen beide partijen valt noemt Martin *markers of difference*.⁷ Bij onderzoek naar de oorzaak van een conflict kan dan onterecht worden gewezen op het verschil in religie tussen beide partijen, waardoor de onderliggende, ware oorzaak onbelicht blijft. De echte oorzaken van zo'n conflict noemt Martin de *root causes*.⁸

---

¹ M.G. Pegg, *A most holy war: the Albigensian crusade and the battle for christendom* (Oxford 2008) 5-6.

² W.A. Sibly en M.D. Sibly, 'Introduction', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (ed.), *The history of the Albigensian crusade* (Woodbridge 2002) xxv; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (vert.), *The history of the Albigensian crusade* (Woodbridge 2002) 35-37.

³ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 36.

⁴ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', in: Janet Shirley (vert.), *The song of the Cathar wars. A history of the Albigensian crusade* (Ashton 1996) 13-14; Pegg, *A most holy war*, 6-7.

⁵ N. Housley, *Religious war in Europe, 1400-1536* (Oxford 2002) 2-32.

⁶ Voor meer informatie over dit debat zie: P. Partner, *God of battles: holy wars of christianity and islam* (Londen 1997); D. Martin, *Does christianity cause war?* (Vancouver 2006); M. Pearse, *The gods of war: is religion the primary cause of violent conflict?* (Downers Grove 2007).

⁷ Housley, *Religious war in Europe*, 5-7; Martin, *Does christianity cause war?* 15-20.

⁸ Housley, *Religious war in Europe*, 7.

Vanuit deze theorie benader ik de Albigenzen kruistocht. Deze kruistocht, of eigenlijk een serie van kruistochten, vond plaats tussen 1209 en 1228 in Occitanië en was gericht tegen een geloofsgroep die wij nu kennen als ‘Katharen’. Het geloof van deze groep week volgens de Kerk af van de katholieke leer en werd daarom bestempeld als ketters. Het gebied waar het conflict plaatsvond was ruwweg het gebied tussen de rivieren Rhône en Garonne. Deze landstreek staat nu ook bekend als de Languedoc of Pays d’Oc, maar wordt in de moderne historiografie meestal aangeduid als Occitanië.⁹

Om de omvang van het onderzoek te beperken richt ik mij vooral op de sleutelpersonen en in mindere mate op lagere adel en de gewone man. Deze komen alleen ter sprake in het kader van een bredere context. De personen waar de meeste aandacht aan wordt besteed zijn de graven van Toulouse, Raymond VI en zijn zoon Raymond VII (r. 1222-1249), Paus Innocentius III, koning Peter II van Aragon (r. 1196-1213) en de koningen van Frankrijk, Filips II Augustus (r. 1180-1223), zijn zoon Lodewijk VIII (r. 1223-1226) en diens zoon Lodewijk IX (r. 1226-1270). Ik wil de religieuze en politieke aspecten van deze kruistocht belichten en nagaan of het hier om een in essentie politiek of religieus conflict ging of dat deze twee factoren in deze periode helemaal niet los van elkaar te zien zijn. Een onderzoek naar deze beweegredenen geeft inzicht in de manier waarop actoren in de 12^e en 13^e eeuw dachten over het verband tussen religie, conflict en politiek.

Om deze vraag te beantwoorden richt ik mij vooral op voorgaand bronnenonderzoek van gespecialiseerde historici.¹⁰ Daarnaast maak ik gebruik van drie belangrijke narratieve primaire bronnen die over de kruistocht beschikbaar zijn. De Occitaanse troubadour Willem van Tudela en zijn anonieme opvolger beschrijven in hun *canso* de belangrijkste gebeurtenissen van de kruistocht vanuit een Occitaans perspectief.¹¹ De Cisterciënzer monnik Peter van Vaux-de-Cernay was een ooggetuige van veel van de belangrijke gebeurtenissen tijdens de Albigenzen kruistocht, waarna hij deze op schrift stelde in zijn *Historia Albigensis*. Hij vertelt in deze geschiedenis het verhaal vanuit het oogpunt van de kruisvaarders.¹² De *Cronica* van Willem van Puylaurens is de derde narratieve bron die ik gebruik. Deze auteur was een tijdgenoot en diende in het huishouden

---

⁹ Pegg, *A most holy war*, 12.

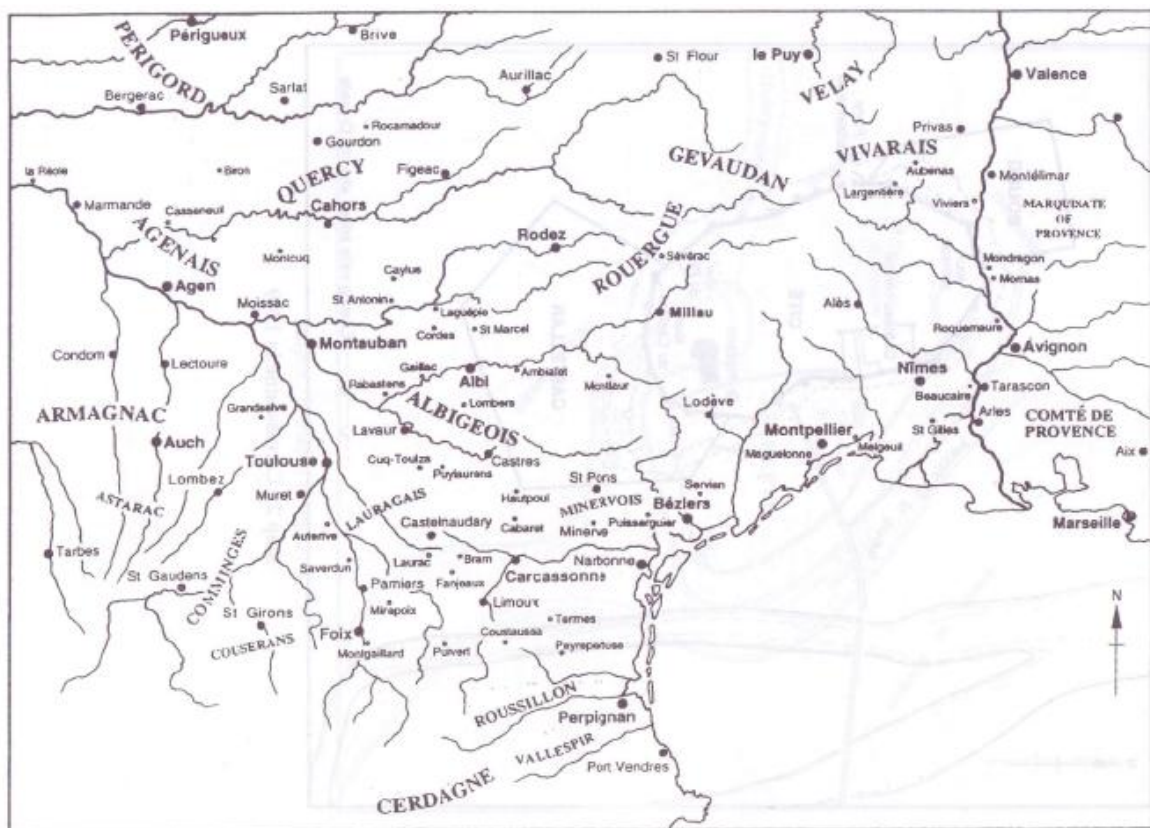
¹⁰ Door gebrek aan tijd en mogelijkheden beperk ik mij voornamelijk tot Engelstalige literatuur. De auteurs van deze teksten gebruiken wel werk van Franstalige historici. Op basis daarvan probeer ik toch de noodzakelijke bevindingen van die auteurs mee te nemen in dit paper.

¹¹ Guillaume de Tudela, ‘La cansos que maestro Guilhems fit’, 11-194.

¹² W.A. Sibly en M.D. Sibly, ‘Introduction’, xxiv-xxvi.

van de bisschoppen van Toulouse. Hij was een groot voorstander van de kruistocht en de daaropvolgende inquisitie tegen ketterij. Hij was echter niet totaal partijdig. Hij geeft in zijn *cronica* ook kritiek op daden van de kruisvaarders en was geen voorstander van al het gebruikte geweld.¹³

Om de context van het conflict te begrijpen is het van belang om in het eerste hoofdstuk de religieuze en politieke achtergrond van Occitanië te behandelen. Daarna besteed ik aandacht aan het verloop van de kruistocht op basis van narratieve bronnen, met gebruikmaking van moderne literatuur. Het laatste deel van dit paper is een analyse van de religieuze en politieke aspecten van de Albigenzen kruistocht en hoe dit past in het hierboven kort beschreven debat.

Kaart 1: Het oostelijk deel van Occitanië waar het grootste deel van het conflict plaatsvond.¹⁴

¹³ W.A. Sibly en M.D. Sibly, 'Introduction', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (ed.) *The chronicle of William of Puylaurens. The Albigensian crusade and its aftermath* (Woodbridge 2003) xv-xvi.

¹⁴ W.A. Sibly en M.D. Sibly (ed.), *The history of the Albigensian crusade* (Woodbridge 2002) xi.

Hoofdstuk 1: De politieke en religieuze achtergrond van Occitanië

Om te kunnen begrijpen waarom er een kruistocht is uitgeroepen tegen Raymond VI is het belangrijk om in kaart te brengen welke gebeurtenissen daaraan vooraf zijn gegaan. Occitanië was voor het uitroepen van de kruistocht een politiek zeer gefragmenteerd gebied. Het gebied ten oosten van de Rhône was onderdeel van het Duitse Rijk; het hertogdom Aquitanië, aan de Atlantische kust, was in handen van de koning van Engeland. De koning van Aragon heerste over de stad Montpellier en het graafschap Provence; daarnaast was hij de suzerein¹⁵ van diverse graafschappen ten noorden van de Pyreneeën met onder andere die in handen waren van de Trencavel familie: Carcassonne, Béziers en Albi.¹⁶

Tussen deze gebieden in lag het graafschap Toulouse. De graven van Toulouse waren lange tijd in naam ondergeschikt geweest aan de Franse koning, maar graaf Raymond VI had in 1173 dit verbond eenzijdig opgezegd om vervolgens zichzelf en zijn erflanden te binden aan koning Hendrik II van Engeland.¹⁷ Occitanië was dus een grote lappendeken waar verschillende grote Europese machthebbers hun invloed deden gelden. Opvallend is echter dat aan de vooravond van de kruistocht de Franse koning heel weinig invloed had in dit gebied. Occitanië was in deze periode geen onderdeel van het Frankrijk dat wij vandaag de dag kennen.

Niet alleen aan de top was de politiek versplinterd. De hierboven genoemde grote heren in Occitanië hadden ook weinig invloed over hun eigen lokale heren. De aanwezigheid van een grote hoeveelheid versterkte dorpen, steden en burchten (hierna *castra*) in Occitanië wijst erop dat er sprake was van veel zelfstandigheid van lokale machthebbers. Lokale heren hoefden weinig *service* te verlenen aan hun heren en konden meestal hun eigen gang gaan.¹⁸ De lokale heren in Occitanië kenden daarnaast geen primogenituur, zoals gebruikelijk was in Frankrijk, maar landbezit werd bij overlijden

---

¹⁵ Suzerein: kan worden vertaald als ‘leenheer’, maar dit laatste woord dekt naar mijn mening niet helemaal de juiste lading. Peter II van Aragon was in naam de overkoepelende heer van genoemde graafschappen, maar die heren hadden hun land strikt gezien niet in ‘leen’ gekregen.

¹⁶ B. Hamilton, ‘The Albigensian crusade and heresy’, in: David Abulafia (ed.), *The new Cambridge medieval history* 5 (Cambridge 1999) 164-165.

¹⁷ Pegg, *A most holy war*, 51.

¹⁸ J.B. Given, *Inquisition and medieval society: power, discipline, and resistance in Languedoc* (Londen 2001) 6-7

gewoonlijk verdeeld over alle zonen. Dit betekende dat er veel kleine heerschappen waren en dat veel edelen meerdere claims hadden op familiebezit dat in handen was van broers en neven.¹⁹

Deze zelfstandigheid, verdeeldheid, rivaliteit en claims zorgden voor een continue staat van rivaliteit tussen lokale heren in Occitanië.²⁰ Daarnaast hadden de lokale machthebbers vaak ook verschillende suzerainen. Ook dit droeg ook bij aan de complexiteit van de lokale politiek, omdat kleinere heren aan verschillende grotere heren bij eed gebonden waren. Daardoor konden belangen vaak sterk door elkaar lopen.²¹ Maar niet alleen de lokale heren gaven tegenwicht aan de macht van de grote heren. Ook de steden van Occitanië wisten veel privileges af te dwingen, waardoor veel steden in de loop van de 12^e eeuw in de praktijk zichzelf gingen besturen.²²

De macht van de graaf van Toulouse is op dit verhaal geen uitzondering. Ook hij had relatief weinig macht in zijn land. De stad Toulouse had zich vrijwel aan grafelijke invloed onttrokken door verschillende privileges af te dwingen. De stad was uitgegroeid tot een soort zelfstandige stadsstaat binnen het graafschap. Het stadsbestuur bestond uit een raad van gegoede burgers, ook wel *bonnes hommes* (goede mannen) genoemd.²³

Ook op de lokale heren kon de graaf weinig invloed uitoefenen. De oproep van graaf Raymond V (r. 1148-1194) aan de paus en de Franse koning in 1177 illustreert dit. De graaf was op dit moment in oorlog met een aantal lokale heren die in naam afhankelijk van hem waren. Door in een oproep aan de paus en de koning te stellen dat deze heren ketters waren probeerde Raymond V pauselijke hulp voor zijn zaak te krijgen, terwijl hij eigenlijk een lokaal politiek conflict probeerde te winnen.²⁴

Deze hulp tegen ketterij kwam in 1209 toen paus Innocentius III zijn oproep deed voor een kruistocht in Occitanië. Raymond V had in 1177 waarschijnlijk niet verwacht dat zijn zoon, graaf Raymond VI van Toulouse, op dat moment het doelwit zou zijn van die heilige oorlog. Raymond VI werd vooral beschuldigd door de paus, omdat hij zich niet voldoende zou hebben ingezet om ketterij in zijn land aan te pakken.²⁵

---

¹⁹ M. Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade* (Manchester 1997) 43; Given, *Inquisition and medieval society*, 7.

²⁰ Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 43.

²¹ *Ibidem*, 45.

²² Given, *Inquisition and medieval society*, 7-9.

²³ Pegg, *A most holy war*, 94-95.

²⁴ *Ibidem*, 50-51; J.H. Mundy, *The repression of Catharism at Toulouse: The royal diploma of 1279* (Toronto 1985) 12-13.

²⁵ Hamilton, 'The Albigensian crusade and heresy', 165-166.

De kathaarse ketterij

Verscheidene historici hebben geprobeerd te verklaren waarom er juist in deze regio ketterij kon opbloeien. Sommige historici denken dat er in Occitanië een voor een middeleeuwse samenleving ongewoon kosmopolitisch karakter aanwezig was. Dit zou ervoor zorgen dat vreemde ideeën gemakkelijker een voedingsbodem konden vinden en dat er sprake was van meer religieuze tolerantie.²⁶ Anderen stellen dat het te maken had met de grote politieke diversiteit en endemische gewelddadige conflicten in het gebied en weer anderen leggen de oorzaak bij corrupte en niet toegewijde geestelijkheid die niet de wil of de mogelijkheid had om ketterij effectief te bestrijden.²⁷

Hoewel ketterij in deze periode ook in andere gebieden voorkwam, zoals Duitsland en Noord-Italië, is de aanwezigheid van ketterij in Occitanië beter blijven hangen in het historisch geheugen, doordat er een bloedige kruistocht is gevoerd.²⁸ De ketterse stroming die de meeste aandacht heeft gekregen in het historisch debat is de ‘sekte’ die nu bekend staat als ‘Katharisme’.²⁹ Het is niet precies duidelijk wat de aard was van deze ketterij. Vrijwel de enige bronnen die overgeleverd zijn met informatie over de Katharen zijn afkomstig van de voornaamste tegenstander, de Katholieke Kerk.³⁰ Dat maakt deze bronnen per definitie problematisch. De geschriften van de Kerk laten vaak een vervormd beeld zien van de werkelijkheid, omdat de Kerk probeerde te structureren en te generaliseren, waarbij zij enkel opschreven wat voor hen van belang was.³¹ Historici die met deze bronnen werken moeten er daarom rekening mee houden dat de bronnen sterk gekleurd kunnen zijn en niet altijd op waarheid berusten. Toch hebben historici de moed gehad om op basis van deze kerkelijke bronnen een beeld te construeren van de Katharen.³²

---

²⁶ Given, *Inquisition and medieval society*, 9.

²⁷ *Ibidem*, 9.

²⁸ F.L. Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours* (Londen 2001) 322-323; Zie voor meer informatie over Katharen elders in Europa: B. Hamilton, ‘Bogomil influences on western heresy’, in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 93-114; M. Barber, ‘Northern Catharism’, in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 115-137.

²⁹ Given, *Inquisition and medieval society*, 9.

³⁰ J. Sumption, *The Albigensian crusade* (Londen 1978) 47-48.

³¹ Voor een uitgebreide studie over deze kwestie en de betrouwbaarheid van inquisitierapporten, zie: J.H. Arnold, *Inquisition and power: Catharism and the confessing subject in medieval Languedoc* (Philadelphia 2001).

³² Voor een reconstructie van een ‘kathaars dorp’ uit de 13/14^e eeuw op basis van inquisitierapporten zie: E. Le Roy Ladurie, *Montaillou, een kethers dorp in de Pyreneeën (1294-1324)* (Amsterdam 2004).

De Katharen worden in een deel van het onderzoek voorgesteld als een dualistische sekte. Zij geloofden in twee goden: de Bijbelse God en de slechte god Satan. Volgens hun geloof is de aarde en alles wat daarop rondloopt en staat de creatie van Satan.³³ De zielen van mensen zijn eigenlijk engelen die door Satan uit de hemel zijn gelokt en in mensenlichamen gevangen zijn gezet. Wanneer een persoon sterft, stijgt de ziel op en reïncarneert in het eerst volgende zwangere zoogdier dat het tegenkomt, mens of dier.³⁴ De enige manier waarop deze gevangen zielen terug kunnen keren naar de hemel is door gewijd te worden door een handoplegging, het kathaarse *consolamentum*.³⁵

Personen die het *consolamentum* hebben ontvangen, kunnen daarna zelf ook het *consolamentum* bij een ander voltrekken. De mensen die dit ritueel in goede gezondheid hebben ondergaan moeten daarom de rest van hun leven wijden aan het ‘kathaarse priesterschap’. De leden van deze groep binnen het Katharisme worden doorgaans de *perfecti* genoemd.³⁶ Zij leidden een bestaan van zware onthouding en leefden in ascese. Zij moesten celibatair leven, geen vlees of ander dierlijk voedsel eten en moesten verder alle andere zonden vermijden.³⁷ Het lijkt erop dat de *perfecti* slechts een klein deel van de kathaarse geloofsgroep hebben uitgemaakt. Het grootste deel van de gelovigen was niet in staat om zo’n zwaar ascetisch leven te leiden. Deze groep, de *credentes*, ontvingen het *consolamentum* op hun sterfbed. Op die manier kon hun ziel toch nog naar de hemel worden begeleid.³⁸

Historici zijn er ook niet over uit in hoeverre de kathaarse geloofsgroep georganiseerd was. Aan de ene kant stelt men dat er een ‘Kathaarse Kerk’ bestond die fungeerde als een soort tegenkerk tegenover de Katholieke Kerk met eigen bisschoppen en duidelijk vastgestelde diocesen.³⁹ Dit is ook het beeld dat de Kerk had van hun kathaarse tegenstanders.⁴⁰ Andere historici denken juist dat dit een totaal verkeerd beeld is en dat een Kathaarse Kerk nooit heeft bestaan. De Australische historicus Mark Pegg stelt dat de zogenaamde geloofsuitingen van de Katharen slechts een onderdeel waren van de

³³ Given, *Inquisition and medieval society*, 9.

³⁴ *Ibidem*, 9.

³⁵ *Ibidem*, 10.

³⁶ *Ibidem*, 10.

³⁷ *Ibidem*, 10; Le Roy Ladurie, *Montaillou*, 11.

³⁸ Given, *Inquisition and medieval society*, 10.

³⁹ *Ibidem*, 10-11; Hamilton, ‘The Albigensian crusade and heresy’, 164; Mundy, *The repression of Catharism at Toulouse*, 8.

⁴⁰ Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 327-329; Peter de Vaux-de-Cernay, ‘Historia Albigensis’, 10-12.

Occitaanse cultuur en dat het bestaan van een georganiseerde ketterse stroming in Occitanië slechts een constructie is.⁴¹

Volgens Pegg is ook de naamgeving van de kettters niet correct. Vóór de kruistocht werden de Occitaanse kettters niet als *cathari* aangeduid. Het woord was al wel eerder bekend, maar niet direct verbonden aan deze Occitaanse stroming.⁴² Ook de hierboven genoemde termen voor ‘priesters’ en gelovigen, respectievelijk *perfecti* en *credentes*, zijn waarschijnlijk van latere datum en daarom ook een opgelegde constructie.⁴³ In plaats daarvan werden de kettters met verschillende benamingen aangeduid. Vaak werden zij geassocieerd met ketterse groepen uit het verleden, zoals ‘Manicheeën’, ‘Arianen’ en ‘Paterini’. Andere benamingen die in de 13^e eeuw werden gebruikt om deze kettters aan te duiden waren ‘Albigenzen’ of ‘*bonnes hommes*’.⁴⁴

De precieze aard van het kathaarse geloof maakt voor het onderwerp van dit onderzoek echter niet veel uit. Tijdgenoten hadden de ervaring dat er een probleem was ontstaan en men probeerde dat probleem ook aan te pakken. Halverwege de 12^e eeuw was het gevaar dat de kettters vormden al bekend bij de Kerk. Uit de geschriften van de toenmalige abt van Clairvaux, Bernard (a. 1115-1153), blijkt dat ketterse ideeën al aanwezig waren in Occitanië.⁴⁵ In een briefwisseling uit 1145 beschrijft Bernard een ketter die rondtrekt en preekt, mogelijk een kathaarse *perfectus*. Bernard klaagt over de manier waarop de woorden van de ketter werden ontvangen door de bevolking en dat er geen goede weerstand werd geboden tegen deze ketterse preken vanuit de Katholieke Kerk.⁴⁶ Voordat een kruistocht werd opgezet tegen deze geloofsgroep, heeft de Kerk geprobeerd om met andere middelen de Occitaanse ketterij te bestrijden. De Kerk probeerde haar hiërarchie te verstevigen en het debat aan te gaan met kettters.⁴⁷ De toen regerende paus stelde legaten aan om in zijn naam het proces in de gaten te houden en gelovigen werden verboden contact te onderhouden met kettters, maar veel effect leek het niet te hebben.⁴⁸

⁴¹ M. Pegg, ‘Heresy, good men, and nomenclature’, in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 237-239; Pegg, *A most holy war*, 25-26.

⁴² Pegg, ‘Heresy, good men, and nomenclature’, 228-229.

⁴³ Ibidem, 228-229.

⁴⁴ Ibidem, 228-229; ‘*Bonnes hommes*’ moet niet worden verward met het hierboven genoemde ‘gegoede burgerij’. De term is een algemene aanduiding voor goede of belangrijke mannen dat op meerdere manieren kan worden ingezet.

⁴⁵ Pegg, *A most holy war*, 18-20

⁴⁶ Ibidem, 19.

⁴⁷ Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 99-103; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, ‘*La cansos que maestre Guilhems fit*’, 11-12.

⁴⁸ Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 99-108.

Innocentius III ging na zijn aanstelling als paus in 1198 met dit beleid verder. Hij stuurde opnieuw pauselijke gezanten naar Occitanië om daar te preken, ketteren te excommuniceren en lokale machthebbers over te halen mee te werken aan de vervolging. Hij gaf de lokale geestelijkheid de opdracht om mee te werken, maar ook dit had niet veel effect.⁴⁹ Innocentius III was niet tevreden met de lokale geestelijkheid die na zoveel jaren nog steeds niet succesvol was in de aanpak van de ketterij. Veel zittende bisschoppen in Occitanië werden afgezet en hun zetels werden vergeven aan mensen die meer competent werden geacht.⁵⁰

Hiermee wordt duidelijk dat de kruistocht die Innocentius III in 1208 afkondigde niet zomaar uit het niets kwam. Er broeide al een tijd iets in de Occitaanse regio. Op politiek en religieus vlak was het hier instabiel. De hoge adel had weinig controle over de lokale adel en de Katholieke Kerk had weinig controle over de geestelijkheid. Ik wil aannemen dat er binnen de Kerk, en bij Innocentius III in het bijzonder, een gevoel van onmacht was ontstaan. De adel werkte niet mee, de geestelijkheid werkte niet mee en ondertussen groeide het gevoel dat ketterij steeds meer werd verbreid.⁵¹ Het is niet voor niets dat ketterij vaak werd uitgedrukt als een besmettelijke ziekte die wild om zich heen greep en zich alsmaar uitbreidde.⁵²

De moord op Peter van Castelnau was de spreekwoordelijke druppel die de emmer deed overlopen. De schuld van de moord werd bij Raymond VI gelegd, in de eerste plaats omdat werd gedacht dat hij mogelijk achter de moord zat. Daarnaast, wat op de langere termijn wellicht nog belangrijker was, omdat men het gevoel had dat Raymond VI onvoldoende had gedaan om de ketterij aan te pakken in zijn land.⁵³

---

⁴⁹ Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 108-110.

⁵⁰ *Ibidem*, 110.

⁵¹ Pegg, *A most holy war*, 59-60.

⁵² *Ibidem*, 23-26, 77-78.

⁵³ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 31-32.

Hoofdstuk 2: De kruistocht tegen de Albigenzen

De oproep tot een kruistocht werd door Europa verspreid door middel van een serie brieven van de paus aan een aantal belangrijke Europese vorsten en heren. Daarnaast werden Cisterziënzer monniken op pad gestuurd om te preken en hun publiek te motiveren om het kruis op te nemen en te strijden tegen de ketters ter verdediging van het christelijk geloof.⁵⁴

Een extra dringende oproep om het kruis op te nemen tegen de ketters in Occitanië deed Innocentius III aan de koning van Frankrijk, Filips II Augustus. De koning zag echter op dat moment geen mogelijkheid om deel te nemen aan deze missie, omdat hij het naar eigen zeggen al druk genoeg had met een oorlog tegen Jan I 'zonder Land' van Engeland (r. 1199-1216) in Normandië en een oorlog tegen de Duitse (tegen)keizer Otto IV (r. 1175-1218).⁵⁵ Hij liet echter voor Franse edelen wel de mogelijkheid open om op kruistocht te gaan tegen de Albigenzen.⁵⁶ Naast praktische beperkingen zou Filips II Augustus ook zijn bedenkingen hebben gehad bij het doel van de kruistocht, namelijk het land van Raymond VI. Hij vroeg zich af of het wettelijk wel toegestaan was om zomaar het land van de graaf aan te vallen terwijl de graaf niet formeel was beschuldigd van ketterij.⁵⁷

Volgens de troubadour Willem van Tudela had Raymond VI op dat moment twee opties. Hij kon het kruisvaarderleger afwachten en kiezen om zich met militaire kracht te verzetten of hij kon zich proberen te verzoenen met de Kerk. Raymond VI zou in eerste instantie de eerste mogelijkheid hebben overwogen. Volgens Willem de Tudela was hij bij zijn neef en lokale rivaal burggraaf Raymond-Roger Trencavel (r. 1194-1209) langs geweest om te praten over een coalitie tegen de kruisvaarders.⁵⁸ Dit overleg mislukte, omdat de burggraaf van Béziers en Carcassonne hier niets van wilde weten.⁵⁹

De enige mogelijkheid die Raymond VI nog zag om een aanval op zijn land te voorkomen was door boete te doen en zich proberen te verzoenen met de Katholieke

---

⁵⁴ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 13-14; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 41-42.

⁵⁵ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 41-42; J.W. Baldwin, *The government of Philip Augustus. Foundations of French royal power in the middle ages* (Londen 1986) 199; W.C. Jordan, 'The Capetians from the death of Philip II to Philip IV', in: David Abulafia (ed.), *The new Cambridge medieval history 5* (Cambridge 1999) 279-282.

⁵⁶ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 42.

⁵⁷ Pegg, *A most holy war*, 59-60.

⁵⁸ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 15-16.

⁵⁹ *Ibidem*, 15-16.

Kerk.⁶⁰ Raymond VI en de paus verzoenden zich na deze boetedoening, waarbij de graaf zich openbaar moest vernederen door blootshoofds en blootsvoets door de stad te lopen. Daarnaast moest de graaf beloven dat hij de ketters nu echt ging aanpakken. Ten derde moest hij een aantal kastelen overdragen aan de paus als garantie.⁶¹

Door zich aan te sluiten bij de kruisvaarders ontving Raymond VI dezelfde pauselijke garanties als alle andere kruisvaarders. Zijn land werd daarmee beschermd door de Kerk en was daarom geen geldig doel meer voor de kruistocht.⁶² Hierdoor werd de focus van de kruisvaart verschoven en het hoofdleger van de kruisvaarders richtte zich nu op het land van Raymond-Roger Trencavel, de burggraaf van Albi, Béziers en Carcassonne.⁶³

Ondertussen sloten ook andere zuidelijke heren zich bij de kruistocht aan. Katholieke heren zagen de kruistocht als een verlossing van de ketters en steunden het leger met manschappen of met geld.⁶⁴ Andere heren zagen in de kruistocht wellicht een mogelijkheid om in dit politiek versplinterde land hun burens aan te vallen die voor het andere kamp hadden gekozen.

De aanval op Raymond-Roger Trencavel

Het eerste belangrijke doel van de kruisvaarders was de stad Béziers. Toen het leger in juli 1209 de rand van de stad bereikte, kregen de inwoners van de stad de mogelijkheid om Béziers over te geven. Zij weigerden toe te geven aan de eisen van de kruisvaarders en besloten de stad te verdedigen.⁶⁵ Het lijkt er echter op dat de stedelingen zich niet hadden voorbereid op een belegering, want de verdediging stortte al in elkaar na de eerste

⁶⁰ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 15-16; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 43-46; Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (vert.), *The Chronicle of William of Puylaurens. The Albigensian crusade and its aftermath* (Woodbridge 2003) 32.

⁶¹ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 43-46; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhelms fit', 16.

⁶² Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 357-358.

⁶³ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 47-49; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'Lacansos que maestre Guilhems fit', 16-19; Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 32-33.

⁶⁴ Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 137-138; C. Gardner, 'Practice and rhetoric. Some perspectives on the legal frontier between "France" and Toulouse', in: O. Merisalo (ed.), *Frontiers in the middle ages. Proceedings of the third European congress of medieval studies (Jyväskylä, 10-14 June 2003)* (Louvaine-La-Neuve 2006) 224-225.

⁶⁵ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 18-22.

bestorming van de muren. Peter de Vaux-de-Cernay beschrijft dat de stad binnen een uur na de bestorming was veroverd.⁶⁶

De kruisvaarders besloten hierna de hele bevolking te doden en de stad in brand te steken. Zelfs zij die de kerk in waren gevluht waren niet veilig. De kruisvaarders richtten een bloedbad aan in de kerk, waarbij ook de katholieke geestelijken van de stad omkwamen.⁶⁷

Na de verovering van Béziers gingen de kruisvaarders verder naar hun volgende doel, de stad Carcassonne. Burggraaf Raymond-Roger Trencavel had besloten deze stad te verdedigen tegen de kruisvaarders.⁶⁸ Terwijl het kruisvaarderleger de stad belegerde arriveerde koning Peter II van Aragon in het kamp van de belegeraars. De koning wilde bemiddelen bij het conflict, aangezien Raymond-Roger zijn vazal was. De poging van Peter II om tot een vreedzame oplossing te komen mislukte echter, omdat de eisen die de kruisvaarders aan Raymond-Roger stelden te groot waren.⁶⁹

Een paar dagen later leek de situatie uitzichtloos. Op 15 augustus 1209 besloot Raymond-Roger alsnog akkoord te gaan met een groot deel van de eisen van het kruisvaarderleger. Alle bezittingen van Raymond-Roger vervielen aan de Kerk en hijzelf werd gevangen genomen. In ruil hiervoor mochten de inwoners van Carcassonne vrij de stad verlaten.⁷⁰ Raymond-Roger zou niet lang daarna in zijn cel in Carcassonne overlijden.⁷¹

Met de gevangenneming van Raymond-Roger Trencavel was ogenschijnlijk het doel van de kruisvaarders bereikt. De kruisvaarders en de pauselijke legaten stelden voor om een nieuwe graaf van Béziers en Carcassonne aan te stellen. Zij kozen voor Simon de Montfort (r. 1181-1218), een heer uit het Île de France.⁷² Aan Montfort was nu de taak om de kruistocht voort te zetten en de Occitaanse ketterij te verdrijven. Nadat Montfort tot

---

⁶⁶ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 50-51.

⁶⁷ Ibidem, 50; Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 33; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 21-22.

⁶⁸ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 51-52.

⁶⁹ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhelms fit', 23-24.

⁷⁰ Pegg, *A most holy war*, 86-88.

⁷¹ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 29.

⁷² Pegg, *A most holy war*, 88-89; Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 34-35; Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 55-59; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 26-27.

leider van de kruistocht was uitgeroepen, verlieten andere belangrijke Franse heren de kruistocht en keerden terug naar Frankrijk.⁷³

Een groot deel van het kruisvaarderleger keerde na de expeditie van die zomer terug naar huis. De kersverse graaf Simon de Montfort moest zich daarom nu met een klein leger staande houden in een gebied dat zich vijandig tegen hem bleef opstellen. Graaf Raymond-Roger van Foix (r. 1188-1223) nam een leidende rol aan in het verzet tegen Montfort.⁷⁴ De heer van het graafschap Foix in de noordelijke Pyreneeën was, net als Raymond-Roger Trencavel, ondergeschikt aan de koning van Aragon.⁷⁵

Ondertussen was Peter II niet tevreden met het feit dat de Kerk de vrijheid had genomen om zonder zijn medeweten Simon de Montfort als heer over de veroverde graafschappen van Raymond-Roger Trencavel aan te stellen. Peter II en Montfort probeerden samen tot overeenstemming te komen, maar de koning van Aragon weigerde om Montfort als zijn vazal aan te nemen.⁷⁶ Peter de Vaux-de-Cernay voegt hier aan toe dat Peter II, terwijl hij Simon de Montfort voor 15 dagen bezig hield met onderhandelingen in Montpellier, een oproep had gedaan aan de lokale heren in de graafschappen van Béziers en Carcassonne. Hij zou hen hebben gevraagd hun eed van trouw aan Montfort op te zeggen en in opstand te komen. Peter II beloofde deze heren te helpen mocht het tot een gewapend conflict komen.⁷⁷

En inderdaad, toen Simon de Montfort eind 1209 terugkeerde naar Carcassonne bleek dat veel ridders en edelen in de regio de loyaliteit aan hem hadden opgezegd.⁷⁸ Of dit door de oproep van Peter II van Aragon komt is niet duidelijk. Peter de Vaux-de-Cernay kan achteraf een mogelijke verklaring hebben gezocht voor deze omwenteling en daarom, met oog op latere gebeurtenissen, een verraderlijke daad in de schoenen van de koning van Aragon hebben geschoven. Een andere, en een meer voor de hand liggende, verklaring kan zijn dat deze heren zich eerder onder bedreiging aan Montfort hadden gebonden. Toen het grote kruisvaarderleger naar huis was vertrokken en Simon de Montfort met een klein leger achterbleef, is het mogelijk dat de heren zich hebben bedacht.

⁷³ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 59-61; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'Le cansos que maestre Guilhems fit', 29-30.

⁷⁴ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'Le cansos que maestre Guilhems fit', 29-30.

⁷⁵ Pegg, *A most holy war*, 98-99.

⁷⁶ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 67-68;

⁷⁷ Ibidem, 67-68; D.J. Smith, *Innocent III and the Crown of Aragon, the limits of papal authority* (Aldershot 2004) 86-87; Pegg, *A most holy war*, 99.

⁷⁸ Pegg, *A most holy war*, 99-100; Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 68.

Consolidatie en verder verloop

Aan het einde van het jaar 1209 had Simon de Montfort veel van zijn veroverde territorium verloren en was hij omsingeld door zijn vijanden. Die winter concentreerde Montfort zich vooral op het vasthouden van het land dat hij nog onder controle had.⁷⁹

In het voorjaar van 1210 werd de kruistocht weer hervat. Vanuit het noorden kwam een nieuw kruisvaarderleger gemarcheerd.⁸⁰ Dit leger was waarschijnlijk niet zo groot als in het eerste jaar, maar het was voldoende om opnieuw de opstandige Occitaanse heren aan te vallen.⁸¹ Het belangrijkste doel was de graaf van Foix, die zich bleef verzetten tegen Simon de Montfort. Bemiddeling door Raymond VI van Toulouse en Peter II van Aragon kon niet leiden tot de oplossing van dit conflict.⁸² Ondertussen veroverde Simon de Montfort een aantal belangrijke *castra*, waardoor de positie van Raymond-Roger van Foix steeds verder in het nauw kwam.⁸³

De graaf van Foix en andere Occitaanse heren vroegen de koning van Aragon om militair in te grijpen. Zij stelden voor in dat geval hun land af te staan en toe te voegen aan de Kroon van Aragon.⁸⁴ Het feit dat Peter II nog steeds niet had ingegrepen, na de belofte die hij volgens Peter de Vaux-de-Cernay had gedaan aan deze heren, duidt erop dat hij waarschijnlijk nooit zo'n belofte heeft gedaan. Peter II was in dit stadium van de Albigenzen kruistocht nog niet openlijk in conflict met het kruisvaarderleger, maar probeerde zoveel mogelijk te bemiddelen. Waarschijnlijk wilde Peter II geen conflict met de paus op het moment dat hij zoveel energie stak in de *Reconquista* tegen de Saracenen in het zuiden van zijn koninkrijk.⁸⁵ Volgens de Britse historicus Damian Smith probeerde Peter II welwillendheid te verkrijgen door zoveel mogelijk te doen voor de paus, waardoor hij op diplomatiek vlak meer kon doen om zijn vazallen tegen de kruistocht te beschermen.⁸⁶

In de loop van 1210 werd Raymond VI van Toulouse opnieuw bedreigd door de Kerk. Hij had in de ogen van de pauselijke legaten niet voldoende gedaan om de problemen in zijn graafschap te bestrijden, zoals was afgesproken bij het opheffen van zijn

⁷⁹ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 77.

⁸⁰ Pegg, *A most holy war*, 100.

⁸¹ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 78.

⁸² *Ibidem*, 80.

⁸³ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 36-37; Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 80-81.

⁸⁴ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 81-82.

⁸⁵ Smith, *Innocent III and the Crown of Aragon*, 83.

⁸⁶ *Ibidem*, 51.

excommunicatie. Om die reden werd de graaf opnieuw voorwaardelijk geëxcommuniceerd.⁸⁷ Die bedreiging werd in het voorjaar van 1211 gevolgd door een lijst van eisen waaraan Raymond VI moest voldoen om zich opnieuw met de Kerk te kunnen verzoenen.⁸⁸ De lijst van eisen was volgens Pegg expres zeer streng om de graaf te vernederen en hem uit te lokken om niet met de eisen akkoord te gaan, waardoor de vijandigheden tegen de graaf en zijn graafschap hervat zouden kunnen worden.⁸⁹

Raymond VI moest volgens de lijst van eisen ervoor zorgen dat alle heren die met een eed aan hem gebonden waren zich niet zouden verzetten tegen de Kerk en haar leger. Dat leek bij voorbaat al een onmogelijke opgave, aangezien de macht die Raymond VI over zijn vazallen uitoefende zeer gering was. Ook al had Raymond VI zijn vazallen deze opdracht willen geven, waarschijnlijk zou het dan alsnog weinig resultaat hebben gehad. Daarnaast moest hij alle Joden die in zijn land verbleven uitdrijven en alle huurlingen die bij hem in militaire dienst waren de deur wijzen. Ook moest hij alle mensen die beschuldigd werden van ketterij uitleveren aan de abt van Toulouse, waarna de abt met deze mensen mocht doen wat hij wilde. Tevens waren er nog persoonlijke beperkingen voor de graaf en zijn edelen. Zij mochten niet meer dan twee keer in de week vlees eten. Zij mochten geen dure kleding dragen, alleen sobere bruine tunieken.⁹⁰ Ten slotte moesten zij al hun kastelen en andere verdedigingswerken afbreken; edelen mochten niet in de stad wonen, maar alleen op het platteland tussen hun boeren. Ook mochten de edelen geen ‘onrechtmatige’ tolgelden eisen.⁹¹

Het meest vernederende aan de eisen was waarschijnlijk dat Raymond VI en zijn gevolg zich niet mochten verdedigen wanneer de graaf van Montfort in de toekomst zou besluiten het graafschap Toulouse binnen te vallen, wanneer hij vond dat hij daar een geldige reden voor had. Graaf Raymond VI en al zijn edelen moesten in alles de regels en de wetten van de koning van Frankrijk volgen. Daarnaast moest Raymond VI zijn spullen pakken om bij wijze van boetedoening naar het Heilige Land te vertrekken en daar te blijven zolang de Kerk dat wenste. Wanneer die opdracht was volbracht moest de graaf zich bij de orde van de Tempelridders of de Hospitaalridders voegen. Wanneer hij aan al

---

⁸⁷ Pegg, *A most holy war*, 96-97.

⁸⁸ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, ‘La cansos que maestre Guilhems fit’, 38-39.

⁸⁹ Pegg, *A most holy war*, 108.

⁹⁰ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, ‘La cansos que maestre Guilhems fit’, 38-39.

⁹¹ *Ibidem*, 38-39.

deze voorwaarden zou hebben voldaan, kreeg hij de rechten op zijn bezit terug. Als hij zich niet aan deze eisen zou houden, dreigde de Kerk hem te ontdoen van al zijn bezittingen.⁹²

De graaf van Toulouse was hier absoluut niet over te spreken en schijnt direct na het lezen van deze eisen op zijn paard te zijn gestapt en terug te zijn gereden naar Toulouse.⁹³ Als reactie op de weigering van de graaf werd een week later door de pauselijke legaten zijn excommunicatie bevestigd. Twee maanden later, op 15 april 1211, werd deze excommunicatie opnieuw bevestigd door paus Innocentius III.⁹⁴ Raymond VI verloor hierdoor de bescherming van de Kerk en werd opnieuw een geldig doelwit voor de kruistocht.

Ondertussen was er toch een overeenkomst gesloten tussen Simon de Montfort en Peter II van Aragon, waarbij de koning Montfort alsnog aannam als zijn vazal. Als onderdeel van deze overeenkomst werd een toekomstig huwelijk vastgelegd tussen de pasgeboren zoon van Peter II, de latere Jacobus I van Aragon (r. 1213-1276), en de dochter van Simon de Montfort.⁹⁵

De aanval op Toulouse

In de loop van 1211 begonnen de kruisvaarders de vazallen van Raymond VI in het graafschap Toulouse aan te vallen.⁹⁶ Raymond VI reageerde volgens zowel Willem van Tudela als Peter van Vaux-de-Cernay door zijn vazallen actief te ondersteunen met troepen.⁹⁷ De kastelen van Raymond VI werden ook aangevallen door het kruisvaarderleger en enkele van zijn *castra* werden veroverd.⁹⁸ Door deze successen kwam ook de stad Toulouse in het vizier als doel voor een volgende aanval. Na het arriveren van meer versterkingen vanuit Frankrijk zette het kruisvaarderleger koers naar de stad.⁹⁹

Simon de Montfort wist, na wat schermutselingen met troepen van Raymond VI en Raymond-Roger van Foix, de rivier de Garonne over te steken.¹⁰⁰ Eenmaal aangekomen aan de rand van de stad sloeg het kruisvaarderleger hun kamp op en begonnen zij de stad te

⁹² Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 38-39.

⁹³ Ibidem, 38.

⁹⁴ Pegg, *A most holy war*, 108.

⁹⁵ Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 37-38; Peter of Vaux-de-Cernay, 101-109.

⁹⁶ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 41-42

⁹⁷ Ibidem, 43-45; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 113-114.

⁹⁸ Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 119-122.

⁹⁹ Ibidem, 122-123; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 46-48.

¹⁰⁰ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 123.

belegeren. Er was echter één probleem bij deze belegering: het kruisvaarderleger was te klein om de hele stad te omsingelen. Het gevolg hiervan was dat Toulouse slechts aan één kant werd geblokkeerd.¹⁰¹ Zowel Willem van Tudela als Peter van Vaux-de-Cernay beschrijven dat het leger van de kruisvaarders zo klein was vergeleken met het leger in Toulouse dat de belegeraars in getal kleiner waren dan de belegerden in de stad.¹⁰²

Het stadsbestuur van Toulouse stuurde daarop een afvaardiging om te onderhandelen. De Kerk wilde dat de stad Toulouse de trouw aan Raymond VI opzegde en zich onderwierp aan een nieuwe heer, gekozen door de kruisvaarders. Als zij hier niet in mee gingen zou de hele stad en al haar inwoners tot ketters worden verklaard.¹⁰³ Het stadsbestuur weigerde toe te geven aan deze vernederende eisen.¹⁰⁴ Daaropvolgend opende de stad haar poorten en een deel van het stadsleger viel de kruisvaarders aan. Zij bereikten geen doorbraak, maar wisten wel een aantal belangrijke heren in het kruisvaarderleger te doden.¹⁰⁵

Na Toulouse twee weken belegerd te hebben begon er in het kamp van de kruisvaarders twijfel te ontstaan over het mogelijke succes van de belegering. De stad was niet volledig afgesneden van haar aanvoerlijnen, maar de aanvoerlijnen van de kruisvaarders waren wel slecht, waardoor er in het kamp voedseltekorten ontstonden.¹⁰⁶ De belegering was niet meer vol te houden en daarom besloot Simon de Montfort het kamp op te breken en in oostelijke richting terug te keren.¹⁰⁷

In het najaar van 1211 gingen de zuidelijke heren in de tegenaanval.¹⁰⁸ Het kruisvaarderleger was nu in een open oorlog met graaf Raymond VI, maar tot 1213 gebeurde er, naast wat belegeringen over en weer, vrij weinig van belang.¹⁰⁹

Op 15 januari 1213 werd de kruistocht tegen de Albigenzen tijdelijk door Innocentius III stilgelegd. Toen de Occitaanse pauselijke legaten vroegen wat hiervoor de reden was, stelde Innocentius III dat het Heilige Land in grotere problemen zat en dat de ketters in Occitanië op dat moment geen prioriteit waren.¹¹⁰ Innocentius III stelde daarom

---

¹⁰¹ Peter of Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 123.

¹⁰² Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que mestre Guilhems fit', 46-47; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 123.

¹⁰³ Pegg, *A most holy war*, 115.

¹⁰⁴ Ibidem, 114-115.

¹⁰⁵ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que mestre Guilhems fit', 47.

¹⁰⁶ Pegg, *A most holy war*, 115-116.

¹⁰⁷ Ibidem, 115-116.

¹⁰⁸ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que mestre Guilhems fit', 48-49.

¹⁰⁹ Ibidem, 49-67.

¹¹⁰ Pegg, *A most holy war*, 123.

voor om vrede te sluiten met de Occitaanse heren en met Peter II van Aragon. De oorlog was in de ogen van Innocentius III te ver gegaan, omdat het zich inmiddels had gericht tegen katholieke heren tegen wie geen enkele aanklacht van ketterij was in gebracht.¹¹¹

Ondertussen had Peter II van Aragon een andere beslissing genomen. Hij ging de Occitaanse heren openlijk steunen tegen Simon de Montfort. Hij nam Raymond VI en andere geëxcommuniceerde heren aan als vazal en trok met een Aragonees leger naar Toulouse.¹¹² Gesteund door het leger van Peter II lanceerden de Occitaanse heren in het voorjaar een nieuw offensief tegen Simon de Montfort.¹¹³ De belangrijkste en beslissende slag in dit offensief was de slag bij de plaats Muret. Hier belegerde het zuidelijke leger het garnizoen van Simon de Montfort.¹¹⁴ Montfort hoorde hier echter van en trok met zijn leger op naar Muret om zijn garnizoen te ontzetten. Dat leidde uiteindelijk tot een bloedige veldslag buiten de muren van de stad, waarbij de koning van Aragon om het leven kwam.¹¹⁵

Verslagen keerde Raymond VI terug naar Toulouse, waarop hij besloot in ballingschap te gaan om vervolgens bij de paus te proberen zijn recht te halen. Het voortdurende conflict in Occitanië was in Rome een gespreksonderwerp op het Vierde Lateraanse Concilie in 1215. Tijdens dit concilie werd besloten dat het graafschap van Toulouse werd toegevoegd aan het land van Simon de Montfort.¹¹⁶ De besluiten genomen op het concilie waren in het nadeel van Raymond VI en zijn zoon, de latere Raymond VII. Zij zouden zich echter niet neerleggen bij het verlies van hun graafschap. In de jaren 1216-1217 bereidden zij een herovering van het graafschap Toulouse voor.¹¹⁷

De laatste fase van de kruistocht

Raymond VII bestreed Montfort vanuit zijn land in de Provence, terwijl Raymond VI in Aragon steun zocht voor een invasie ten noorden van de Pyreneeën.¹¹⁸ Raymond VI keerde op 13 september 1217 met een Aragonees leger terug in Toulouse, waar hij onder luid

---

¹¹¹ Pegg, *A most holy war*, 123.

¹¹² Ibidem, 123-129.

¹¹³ Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 43-45.

¹¹⁴ Ibidem, 45-46.

¹¹⁵ Ibidem, 47-49; Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', 203-220; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 68-71.

¹¹⁶ Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', 53-54.

¹¹⁷ Pegg, *A most holy war*, 150-151.

¹¹⁸ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 83-105.

gejuich werd ontvangen.¹¹⁹ De gevechten tussen Raymond VI, opnieuw gesteund door Raymond-Roger van Foix en andere Occitaanse heren, en de kruisvaarders werden hervat. Op 25 juni 1218 kwam Simon de Montfort om tijdens een belegering van Toulouse, waarna zijn zoon, Amaury de Montfort, de titels en het land van zijn vader overnam.¹²⁰

De opvolger van paus Innocentius III, Honorius III, stuurde tijdens het beleg van Toulouse veel brieven naar Frankrijk en Occitanië om mogelijke kruisvaarders aan te sporen Simon de Montfort te helpen.¹²¹ Drie weken na de dood van Simon de Montfort vervolgde Honorius III deze oproep met een pauselijke encycliek waarin aan alle christelijke ridders de opdracht werd gegeven het kruis op te nemen tegen de Occitaanse kettlers.¹²²

Na lang aandringen bij Filips II Augustus liet de Franse koning opnieuw zijn zoon, prins Lodewijk, met een leger afreizen naar Occitanië. De prins kwam met een groot leger aan in Occitanië en belegerde Toulouse.¹²³ Het leger trok zich echter na veertig dagen terug. Hierna bleef Amaury de Montfort steeds meer gebied verliezen, totdat hij in 1223 al zijn rechten in Occitanië opgaf aan de pas gekroonde Lodewijk VIII van Frankrijk.¹²⁴

In 1226 werd Raymond VII, die inmiddels zijn vader had opgevolgd als graaf van Toulouse na diens dood in 1222, wederom geëxcommuniceerd door de pauselijke legaten.¹²⁵ Dit leidde opnieuw tot een kruistocht geleid door Lodewijk VIII. De Franse koning trok met een leger naar het zuiden, waar in september 1226 verschillende steden zoals Arles, Marseille, Tarascon, Orange, Narbonne, Beaucaire, Albi en Carcassonne zich zonder (veel) verzet overgaven.¹²⁶ Toen de Franse koning in november dat jaar plots overleed en werd opgevolgd door zijn drie jaar oude zoon Lodewijk IX, was er opnieuw een golf van verzet in Occitanië. De Fransen gingen echter door met de strijd tot 1228. Toen besloot Raymond VII om naar de onderhandelingstafel te komen, aangezien de oorlog vanuit zijn standpunt uitzichtloos leek. Frankrijk en de Katholieke Kerk leken vastberaden om de oorlog door te zetten, totdat ze deze zouden winnen.¹²⁷

¹¹⁹ Pegg, *A most holy war*, 152-154; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 119-125.

¹²⁰ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 172-174.

¹²¹ Honorius III (p. 1216-1227) had het pausschap overgenomen van de in 1216 overleden Innocentius III.

¹²² Pegg, *A most holy war*, 163.

¹²³ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 187-194.

¹²⁴ Hamilton, 'The Albigensian crusade and heresy', 169-170.

¹²⁵ Pegg, *A most holy war*, 166; Hamilton, 'The Albigensian crusade and heresy', 170.

¹²⁶ Hamilton, 'The Albigensian crusade and heresy', 170.

¹²⁷ *Ibidem*, 170.

In maart 1229 werd er een overeenkomst getekend waarbij Raymond VII werd verzoend met de Kerk. Raymond VII moest echter wel aan een aantal eisen voldoen. Zo moest hij antiketterij wetten invoeren, al het land dat in bezit was van de Kerk voor 1209 teruggeven, kerkelijke belastingen moesten worden betaald en zijn gebied in Provence afstaan aan de Kerk. Ten slotte moest hij een universiteit oprichten in Toulouse en moest hij vijf jaar op kruistocht gaan naar het Heilige Land.¹²⁸

Daarmee zou zijn schuld aan de Kerk zijn afgedaan, maar dan resteerde er nog zijn schuld aan de Franse koning. Raymond VII moest veel land aan hem afstaan, maar in het land wat hij mocht houden moest iedereen die was aangesteld tijdens het bewind van de Monfort's het veld ruimen. Zuidelijke heren die tijdens de kruistocht waren verdreven mochten terugkeren, mits zij niet openlijk waren beschuldigd van ketterij.¹²⁹

Om de machtspositie van Raymond VII nog verder in te perken moest hij ook alle fortificaties in zijn gebied ontmantelen en sommige kastelen moesten bij wijze van borg tien jaar in handen van de Franse koning worden gesteld.¹³⁰ De opvolging van Raymond VII over zijn erflanden werd ook vastgesteld. Zijn dochter diende te trouwen met een broer van de Franse koning. Indien zij kinderloos zouden sterven zou al het land van Raymond VII aan de Franse koning toekomen.¹³¹

Met deze vrede was een einde gekomen aan de serie kruistochten tegen de Albigenzen in Occitanië. Erg rustig zou het de komende periode echter niet worden. De ketterij waar tegen men had gestreden had relatief weinig geleden tijdens de kruistocht. Om de ketterij aan te pakken werd op initiatief van de Kerk en de Franse kroon een inquisitie opgericht. Deze kerkelijke rechtbank ging kettters actief opsporen en berechten.¹³²

---

¹²⁸ Hamilton, 'The Albigensian crusade and heresy', 170-171.

¹²⁹ Ibidem, 171.

¹³⁰ Ibidem, 171.

¹³¹ Ibidem, 171.

¹³² Voor meer informatie over deze periode na de kruistocht zie o.a.: Given., *Inquisition and medieval society*; Arnold, *Inquisition and power*.

Hoofdstuk 3: De rol van religie en politiek

Tot slot rest ons een analyse van de politieke en religieuze aspecten van het conflict. We hebben hierboven gezien dat de kruistochten tegen de Albigenzen een zeer complexe serie van conflicten was. In werkelijkheid was de politieke en religieuze achtergrond in Occitanië nog veel complexer dan wat ik in de beperkte ruimte van dit paper heb kunnen behandelen.¹³³

We hebben inmiddels kennis gemaakt met de belangrijkste personen rondom deze kruistochten. Voor de vorm zal ik hen aan verschillende kanten plaatsen, hoewel wij hierboven hebben gezien dat overlopen geen zeldzaamheid was en dat er absoluut geen scheidslijn bestond tussen ‘goede katholieken’ en ‘slechte ketters’. Er is hier, zoals bij veel onderwerpen in de geschiedenis, een enorm grijs gebied waarbij het zeer lastig is om een persoon of een stroming in een kader te plaatsen. Het bewijs is vaak beperkt of de situatie is veel complexer dan op het eerste gezicht zichtbaar is.

Ervan uitgaande dat er verschillende kampen ontstonden in de loop van de Albigenzen kruistocht wil ik toch een overzicht maken. Aan de ‘katholieke kant’ van het conflict staat, in dit geval vanzelfsprekend, de Kerk. De sleutelpersonen hierin zijn paus Innocentius III en zijn opvolger paus Honorius III. Daarnaast hebben we reeds gezien dat ook hun afgevaardigden, de pauselijke legaten, geen geringe rol hadden in de loop van het conflict. Andere belangrijke personen aan deze ‘kant’ waren Simon de Montfort en de leden van het Franse koningshuis.

Aan de ‘Occitaanse kant’ in dit conflict staan Raymond VI, graaf van Toulouse en diens zoon, Raymond VII, die vanaf het Vierde Lateraanse Concilie een actieve rol gingen spelen in het conflict. Raymond VII nam bovendien de titels van zijn vader over na diens dood in 1222. Andere belangrijke figuren aan deze zijde zijn Raymond-Roger Trencavel, die het eerste belangrijke slachtoffer zou worden van de kruistocht en Raymond-Roger, de graaf van Foix. De graaf van Foix bleef tijdens het gehele conflict weerstand bieden tegen Simon de Montfort en zijn kruisvaarderleger.

---

¹³³ Voor meer informatie over het Occitaanse gebied in de 12e eeuw, zie o.a.: T.N. Bisson, ‘The organized peace in southern France and Catalonia, ca. 1140 - ca. 1233’, *The American historical review* 82 (1977) 290-311; Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*; H. Débax, *La féodalité languedocienne XIe-XIIe siècles. Serments, hommages et fiefs dans le Languedoc des Trencavel* (Toulouse 2003); D. Potter (ed.), *France in the later middle ages 1200-1500* (Oxford 2002).

Daarnaast is er nog Peter II, de koning van Aragon. Hoewel ieders rol in dit conflict ambivalent was, is wellicht de rol van deze Aragonese koning het meest lastig te interpreteren. Ten slotte wil ik in dit hoofdstuk nog aandacht besteden aan de rol van de koning van Engeland, Jan I 'zonder Land', in het vroege stadium van het Occitaanse conflict.

In het eerste hoofdstuk hebben we gezien dat de ketterij in het Occitaanse gebied door tijdgenoten, zowel vanuit de Kerk als vanuit wereldlijke heersers in het zuiden, werd gezien als een probleem dat steeds groter ervaren werd. De Katholieke Kerk probeerde vanuit Rome verwoed de problemen aan te pakken door de lokale geestelijkheid aan te sporen, de lokale machthebbers over te halen om hun macht over hun onderdanen meer aan te wenden en door actief personen te sturen om de ketterij aan te pakken.

We hebben ook gezien dat deze aanpak weinig effect had. Voor paus Innocentius III waren er daarom duidelijke religieuze motieven om tot een heilige oorlog over te gaan. Mogelijk zag de paus in het gebruik van geweld een nieuwe manier om de vermeende breuk in de religie te dichten. Daar komt wel bij dat de directe aanleiding van het conflict, de moord op Peter van Castelnau, op ambivalente wijze kan worden geïnterpreteerd. Het is lastig om op basis van de bronnen die beschikbaar zijn te achterhalen of de moord voor Innocentius III een politieke aanslag was op een van zijn gezanten of dat hij het zag als een religieuze aanval van ketters op het katholieke geloof. Het is goed mogelijk dat Innocentius III opriep tot een kruistocht uit frustratie, omdat de voorgaande aanpak niet had gewerkt.

Toch zijn er bij Innocentius III mogelijk ook politieke redenen geweest om over te schakelen op militaire macht om de machthebbers in Occitanië aan de kant te schuiven. De Franse historicus Frederic L. Cheyette wijst er terecht op dat Innocentius III zich vrijwel direct en expliciet tot de Franse koning wendde om tot een kruistocht over te gaan.¹³⁴ Waarom wendde hij zich tot de Franse koning? We hebben al gezien dat de Franse koning vrijwel geen invloed had in Occitanië. Het zou inderdaad veel logischer zijn geweest om Peter II van Aragon te benaderen, omdat hij relatief gezien veel meer invloed had.

Er zijn geen concrete bewijsstukken waarin de keuzes van de paus worden gemotiveerd. Toch is er een aantal aanwijzingen waaruit Cheyette een conclusie heeft getrokken. Zoals hierboven al genoemd was een groot deel van het huidige zuiden van Frankrijk in handen van de koning van Engeland. In de vroege dertiende eeuw waren de

---

¹³⁴ Cheyette, *Ermengard and the world of the troubadours*, 353.

Franse koning en de Engelse koning in conflict over de Engelse gebieden op het ‘Franse vasteland’. De keuze van de paus om de hulp van de Franse koning in te schakelen bij een conflict in het zuiden kan hier mee te maken hebben. Filips II Augustus had recent Normandië veroverd op de Engelsen en het volgende doel van de Franse koning was waarschijnlijk de gebieden van de Engelse koning in Maine en Anjou. Door Filips II Augustus een leidende rol te geven in een kruistocht in het zuiden kon zijn aandacht hiervan worden afgeleid. Waardoor het conflict tussen Jan I en Filips II Augustus tot een einde kon komen.¹³⁵

Daarnaast was er ook een politieke strijd gaande om de keizerskroon van het Duitse Rijk. De mogelijke opvolger die Innocentius III steunde was verwant aan het Engelse koningshuis. Om die reden steunde Filips II Augustus per definitie zijn tegenstander. Mogelijk probeerde Innocentius III het conflict tussen de Engelse en de Franse koningen te stabiliseren waardoor zij meer energie konden steken in een kruistocht naar het Heilige Land.¹³⁶

Tenslotte was Raymond VI van Toulouse, op wie de paus zijn pijlen in de eerste instantie had gericht, geallieerd aan de koning van Engeland.¹³⁷ Mogelijk heeft de paus zich daarom tot de rivaal van beide heren, de koning van Frankrijk, gewend.

Aan de andere kant lijkt het erop dat de relatie tussen Innocentius III en de koning van Aragon wat complexer was. De relatie tussen de twee was al goed. Peter II was een belangrijke bondgenoot van de paus in de strijd tegen de Saracenen in Spanje en als beschermer van pauselijke belangen op Sicilië en Zuid-Italië.¹³⁸ Toch was Peter II mogelijk niet de aangewezen persoon om de pauselijke belangen te behartigen in Occitanië. In het eerste decennium van de dertiende eeuw had Peter II, naast zijn reeds gevestigde belangen in Occitanië, nog meer allianties gesloten met Occitaanse heren, onder wie de graaf van Toulouse.¹³⁹ Het uitnodigen van een vorst die juist weinig bestaande belangen had in het Occitaanse gebied kan daarom voor de paus een aantrekkelijke optie zijn geweest.

---

¹³⁵ Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 354-355.

¹³⁶ *Ibidem*, 355.

¹³⁷ C. Taylor, ‘Pope Innocent III, John of England and the Albigensian crusade (1209-1216)’, in: John C. Moore (ed.), *Pope Innocent III and his world* (Aldershot 1999) 205-208.

¹³⁸ Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 355.

¹³⁹ *Ibidem*, 355.

Filips II Augustus leek tijdens het gehele conflict echter weinig aandacht te schenken aan de oproepen van de paus.¹⁴⁰ Filips II Augustus wilde de Franse inzet in het zuiden beperkt houden, omdat anders zijn positie in de oorlogen met Engeland en het Heilige Roomse Rijk mogelijk in gevaar zou komen.¹⁴¹ Zijn zoon, Lodewijk VIII, had wel meer aandacht voor de kruistocht. Lodewijk leidde, op het moment dat hij nog prins was, een aantal expedities naar het zuiden. Deze expedities hadden relatief weinig impact en nadat een verplicht termijn van veertig dagen was verstreken verliet Lodewijk VIII het gebied.¹⁴² Het lijkt er daarom sterk op dat deze expedities van weinig politiek belang waren voor het Franse koningshuis.

Het Franse koningshuis ging pas echt middelen inzetten nadat Amaury de Montfort zijn aanspraken op zuidelijke titels en goederen in 1224 aan de Franse koning afstond.¹⁴³ Het leger dat in januari 1226 naar Occitanië reisde onder leiding van koning Lodewijk VIII, leek nog maar weinig op een leger van kruisvaarders. Het grootste deel van de manschappen waren onderdeel van het Franse koninklijke leger.¹⁴⁴ Hier concludeer ik uit dat de kruisvaart in haar laatste stadium een veroveringsoorlog was geworden van het Franse koningshuis.

Maar dat wil niet zeggen dat de Albigenzen kruistocht vanaf het begin een veroveringsoorlog was. De Britse historicus Daniel Power heeft aan de hand van bronnenonderzoek, waarbij hij onder andere oorkonden en brieven heeft bestudeerd om achter de motieven van kruisvaarders te komen, meer duidelijkheid gegeven hoe kruisvaarders zelf over hun expedities dachten.¹⁴⁵ Volgens Power leefde onder de kruisvaarders het idee dat ze op een gewapende pelgrimage gingen tegen een volk dat zij ‘Albigenzen’ noemden.¹⁴⁶ Uit de bronnen die Power gebruikt blijkt dat woorden zoals *peregrinato* en *peregre* veel werden gebruikt door edelen die op kruistocht vertrokken (of door de klerk die het document heeft opgesteld) en de soldaten die naar het zuiden reisden werden expliciet *crucesignati* (kruisvaarders) genoemd.¹⁴⁷

---

¹⁴⁰ Baldwin, *The government of Philip Augustus*, 338.

¹⁴¹ D. Power, ‘Who went on the Albigensian crusade?’, in: *The English historical review* 534 (2013) 1068.

¹⁴² Pegg, *A most holy war*, 166; Baldwin, *The government of Philip Augustus*, 337-338.

¹⁴³ Jordan, ‘The Capetians from the death of Philip II to Philip IV’, 282-283; Power, ‘Who went on the Albigensian crusade?’, 1082-1083.

¹⁴⁴ Jordan, ‘The Capetians from the death of Philip II to Philip IV’, 283; Power, ‘Who went on the Albigensian crusade?’, 1080.

¹⁴⁵ Power, ‘Who went on the Albigensian crusade?’, 1047-1052.

¹⁴⁶ *Ibidem*, 1051,1071-1072.

¹⁴⁷ *Ibidem*, 1075-1078.

Daarnaast blijkt uit zijn onderzoek dat de meeste kruisvaarders hun expeditie zagen als tijdelijk. Zij waren van plan om voor hun geloof op gewapende pelgrimstocht te gaan, maar wilden daarna ook weer terugkeren.¹⁴⁸ Hier was al sprake van in de eerste zomer van 1209. Na het succes van de kruisvaart tegen Raymond-Roger Trencavel keerden veel kruisvaarders, onder wie belangrijke Franse edelen, terug naar huis.¹⁴⁹

Maar niet iedereen keerde na een expeditie terug naar huis. Na de eerste zomer van 1209 bleef een deel van het kruisvaarderleger in Occitanië onder leiding van Simon de Montfort. Blevেন zij daar om zoveel mogelijk ketteren uit te drijven? Of hadden zij ook persoonlijke belangen en probeerden zij zoveel mogelijk land te veroveren? Over de motieven van deze kruisvaarders weten wij weinig, omdat ze niet op schrift zijn gesteld. Toch is het mogelijk om aan de hand van wat er gebeurd is enkele van hun motieven te reconstrueren.

Opvallend is dat na de eerste zomer Simon de Montfort vooral in gewapend conflict is met Raymond-Roger van Foix, een man die nooit eerder van ketterij was beschuldigd. Simon de Montfort viel met zijn leger dus ook katholieke heren aan. Dit werd door de paus veroordeeld, maar dat had in de praktijk weinig effect.¹⁵⁰ Aan de andere kant nam Simon ook complete *castra* over. Wanneer hij geen nieuwe (noordelijke) heer benoemde voor een *castrum*, liet hij de lokale zuidelijke heer op zijn plaats zitten en nam voor het gemak aan dat deze heer een goed katholiek was.¹⁵¹ Het lijkt erop dat Simon de Montfort zijn politieke belangen in ieder geval in een aantal gevallen boven het religieuze doel van de kruistochten stelde.

Waren Raymond VI van Toulouse en Raymond-Roger Trencavel dan wel ketteren? In het vijandbeeld dat de Kerk construeerde rond de belangrijke zuidelijke heren waren de *perfecti* inderdaad vaste gasten aan hun hof.¹⁵² Meer voor de hand ligt echter dat deze heren gewoon ‘goede katholieken’ waren, met antiklerikale inslag die niet ongewoon was.¹⁵³ Juist omdat zij volgens de Katholieke Kerk niet voldoende deden om ketterij aan te

¹⁴⁸ Power, ‘Who went on the Albigensian crusade?’, 1078.

¹⁴⁹ Peter of Vaux-de-Cernay, ‘Historia Albigensis’, 59-61; Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, ‘Le cansos que maestre Guilhems fit’, 29-30.

¹⁵⁰ E. Graham-Leigh, “‘Evil and the appearance of evil’”: Pope Innocent III, Arnould Amaury and the Albigensian crusade’, in: Andrea Sommerlechner (ed.), *Innocenzo III urbs et orbis, atti del congresso internazionale Roma, 9-15 settembre 1998* (Rome 2003) 1036; Costen, *The Cathars and the Albigensian crusade*, 142.

¹⁵¹ Pegg, *A most holy war*, 123.

¹⁵² Hamilton, ‘The Albigensian crusade and heresy’, 165.

¹⁵³ Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 348.

pakken, werden zij gelijk gesteld met de kettters. Hier konden zij echter niet zoveel aan doen, omdat zij zo weinig macht hadden over hun onderdanen.

Maakte dat de zuidelijke adel een geldig doelwit voor de kruistocht? Zowel Raymond VI en Raymond-Roger Trencavel probeerden zich na het uitroepen van de kruistocht te verzoenen met de Kerk om zo een aanval op hun land te voorkomen. In het geval van Raymond VI was dat succesvol, maar bij Raymond-Roger Trencavel werd verzoening niet geaccepteerd.¹⁵⁴

Nog veel curieuzer is de rol van Peter II van Aragon. Hij had een goede band met de Kerk en was een belangrijke bondgenoot van Innocentius III. Door de Kerk werd hij geprezen voor zijn inzet tegen de Saracenen in de *reconquista*. Toch koos hij de kant van Raymond VI in de oorlog tegen Simon de Montfort. Ook over zijn motieven kan alleen maar worden gespeculeerd, maar het lijkt erop dat zijn politieke belangen in Occitanië uiteindelijk zwaarder wogen dan zijn relatie met de paus.

Ook de koning van Engeland, Jan I, hield zich niet buiten het conflict. Hoewel hij zich vooral op de achtergrond bewoog, gaf hij wel steun aan Raymond VI en Peter II, voornamelijk in de vorm van financiering.¹⁵⁵ Na de slag bij Muret, waarbij Peter II om het leven kwam, heeft Raymond VI zelfs aangeboden om de vazal van Jan I te worden.¹⁵⁶ Keerde Jan I zich door deze steun ook tegen de paus en de Katholieke Kerk? Jan I en Innocentius III waren geen vrienden, maar hij is nooit beschuldigd van ketterij.¹⁵⁷ De keuzes van Jan om zich in het conflict te mengen kunnen goed in het kader van zijn oorlog met Filips II Augustus gezien worden. Op de achtergrond van de kruistocht in Occitanië speelde zich dus een machtsstrijd af tussen de Franse en de Engelse koning, waarbij de belangen van beide vorsten in lijn kunnen worden gebracht met het conflict in Normandië.¹⁵⁸

Na de eerste zomer van de kruistocht in Occitanië ontspoorde de katholieke missie. Simon de Montfort veroverde zoveel mogelijk gebied, zonder er rekening mee te houden of de bezitters van dit land inderdaad kettters waren, of dat zij slechts katholieken waren die hun land verdedigden tegen noordelijke indringers. Voor Montfort was de kruistocht in

---

¹⁵⁴ Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', 15-16.

¹⁵⁵ Taylor, 'Pope Innocent III, John of England and the Albigensian crusade', 206; C. Taylor, 'Authority and the Cathar heresy in northern Languedoc', in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 161.

¹⁵⁶ Taylor, 'Pope Innocent II, John of England and The Albigensian crusade', 210.

¹⁵⁷ Ibidem, 219.

¹⁵⁸ Ibidem, 214-215.

Occitanië een veroveringsoorlog geworden waarbij hij het veroverde gebied behandelde als een soort Franse kolonie.¹⁵⁹ Daarom hebben verschillende historici – die de kruistocht vooral zien als een politiek conflict – gesteld dat de noordelingen de zuidelijke manier van leven kwamen vernietigen om het gebied bij het koninkrijk Frankrijk in te lijven.¹⁶⁰ De enige manier waarop de Occitaanse heren konden reageren was door zich actief te verzetten tegen de Kerk, anders zouden zij zeker hun land verliezen.

Hoe de Kerk zich opstelde tegen graaf Raymond VI is hier een toonbeeld van. De eisen die meerdere malen aan hem werden gesteld waren zo groot dat hij niet op een andere manier kon reageren dan met verzet. Hierdoor kon een religieuze oorlog veranderen in een politieke oorlog waarbij Occitanië uiteindelijk het onderspit zou delven. Het gebied is voor ons nu ‘Zuid-Frankrijk’, omdat het Franse koningshuis uiteindelijk het conflict heeft gewonnen en heeft ingelijfd.

---

¹⁵⁹ Cheyette, *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours*, 358-360; Gardner, ‘Practice and rhetoric’, 225.

¹⁶⁰ L. Macé, ‘Raymond VII of Toulouse: The son of queen Joanne, ‘young count’ and light of the world’, in: Marcus Bull en Catherine Léglu (ed.), *The world of Eleanor of Aquitaine, literature and society in southern France between the eleventh and thirteenth centuries* (Woodbridge 2005) 149-155; Cheyette, *Ermengard and the world of the troubadours*, 323.

Conclusie

De kruistocht tegen de Albigenzen was een serie conflicten gericht tegen ketterij. Het vernietigen van de kathaarse ketterij, een ketterij waar wij nu alleen van weten door de bronnen van de Katholieke Kerk, was het voornaamste doel van deze kruistocht.

Religie was een zeer belangrijk onderdeel van de middeleeuwse samenleving. Politiek en religie waren zo sterk met elkaar verweven dat ze eigenlijk niet van elkaar zijn te scheiden. Ieder die dat wel probeert, doet dat aan de hand van een modern gezichtspunt. Onze samenleving is daarin wezenlijk anders dan de middeleeuwse. De seculiere en de geestelijke wereld liepen in elkaar over. Seculiere heren probeerden geestelijke invloed uit te oefenen en geestelijken probeerden weer invloed uit te oefenen op seculiere heren.

De kruistocht in Occitanië kan daarom ook niet worden gezien als een strikt religieus of politiek conflict. Bovendien zijn de *root causes* van dit conflict moeilijk te traceren. Religie en politiek zijn niet gescheiden van elkaar te zien. De *root causes* van dit conflict zijn daarom zowel religieus als politiek van aard. Uiteindelijk verschilden de motieven van de actoren per persoon. Sommige kruisvaarders maakten behendig gebruik van de kruistocht om land, rijkdom en roem te verkrijgen en andere kruisvaarders gingen slechts voor veertig dagen naar het zuiden om een eed tot pelgrimage te volbrengen. Maar wat deze kruisvaarders waarschijnlijk allen gemeen hadden was hun diepe geloof dat zij daar kwamen om een eind te maken aan de ketterij die in Occitanië was verspreid, hoewel zij daar op verschillende manieren uiting aan gaven.

Raymond VI, Raymond-Roger Trencavel, Raymond-Roger van Foix waren waarschijnlijk geen ketteren, maar konden te weinig invloed uitoefenen op hun onderdanen waardoor ook zij medeplichtig aan ketterij leken te zijn in de ogen van de Kerk. Toen zij werden aangevallen door de kruisvaarders hadden zij twee keuzes: aansluiten of tegenstand bieden. In alle gevallen werd die keuze voor hen gemaakt door de Kerk. Zij werden namelijk uiteindelijk gedwongen om zich te verzetten, omdat anders het verlies van hun bezit en hun eer op het spel stond.

Het belangrijkste voorbeeld hiervan is Peter II van Aragon. Deze katholieke koning was een bondgenoot van de paus en leidde een kruistocht tegen de Moren, maar koos er uiteindelijk toch voor om zijn belangen en vazallen in Occitanië te beschermen.

Het politieke landschap veranderde na de kruistocht, aangezien een groot deel van Occitanië in de loop van de dertiende eeuw direct aan de Franse kroon viel. Het Franse koningshuis was uiteindelijk de grote winnaar van het conflict, omdat de kruistocht ervoor heeft gezorgd dat Occitanië uiteindelijk ‘Zuid-Frankrijk’ is geworden.

Er was echter niet alleen een verandering in het politieke landschap. De oprichting van een inquisitie na de kruistocht om ketters op te sporen en te berechten laat ook een verschuiving zien in het religieuze landschap. De greep van het katholieke geloof werd verstevigd en voor afwijkende ideeën was geen ruimte meer.

De dertiende-eeuwse heren zagen geen directe grens tussen religie en politiek. Wij zouden dat daarom ook niet moeten doen wanneer wij deze periode bestuderen. De kruistocht een politiek of religieus conflict noemen is daarom niet zinvol. Er kan beter aandacht worden besteed aan de ideeën die de mensen hadden. De Occitaanse heren die zich verzetten tegen de kruisvaarders zagen zichzelf waarschijnlijk niet als ketters, maar als mensen die hun land probeerden te verdedigen tegen een invasie. De Albigenzen kruistocht was een religieus én een politiek conflict. Het verschilde per persoon aan welk onderdeel meer waarde werd gehecht, maar in de basis zijn het componenten van één geheel.

Primaire bronnen

Guillaume de Tudela en anonieme opvolger, 'La cansos que maestre Guilhems fit', in: Janet Shirley (vert.), *The song of the Cathar wars. A history of the Albigensian crusade* (Ashton 1996) 11-194.

Guillaume de Puylaurens, 'Cronica', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (vert.), *The chronicle of William of Puylaurens. The Albigensian crusade and its aftermath* (Woodbridge 2003) 10-127.

Peter de Vaux-de-Cernay, 'Historia Albigensis', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (vert.), *The history of the Albigensian crusade* (Woodbridge 2002) 5-279.

Literatuur

Arnold, J.H., *Inquisition and power: Catharism and the confessing subject in medieval Languedoc* (Philadelphia 2001).

Baldwin, J.W., *The government of Philip Augustus. Foundations of French royal power in the middle ages* (Londen 1986).

Barber, M., 'Northern Catharism', in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 115-137.

Bisson, T. N., 'The organized peace in southern France and Catalonia, ca. 1140 - ca. 1233', *The American historical review* 82 (1977) 290-311.

Cheyette, F.L., *Ermengard of Narbonne and the world of the troubadours* (Londen 2001).

Costen, M., *The Cathars and the Albigensian crusade* (Manchester 1997).

Débax, H., *La féodalité languedocienne XIe-XIIe siècles. Serments, hommages et fiefs dans le Languedoc des Trencavel* (Toulouse 2003).

Gardner, C., 'Practice and rhetoric. Some perspectives on the legal frontier between "France" and Toulouse', in: O. Merisalo (ed.), *Frontiers in the middle ages. proceedings of the third European congress of medieval studies (Jyväskylä, 10-14 June 2003)* (Louvain-La-Neuve 2006) 223-235.

Given, J.B., *Inquisition and medieval society: power, discipline, and resistance in Languedoc* (Londen 2001).

Graham-Leigh, E., "'Evil and the appearance of evil": Pope Innocent III, Arnould Amaury and The Albigensian crusade', in: Andrea Sommerlechner (ed.), *Innocenzo III urbs et*

orbis, atti del congresso internazionale Roma, 9-15 settembre 1998 (Rome 2003) 1031-1048.

Hamilton, B., 'Bogomil influences on western heresy', in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 93-114.

Hamilton, B., 'The Albigensian crusade and heresy', in: David Abulafia (ed.), *The new Cambridge medieval history 5* (Cambridge 1999) 164-181.

Housley, N., *Religious war in Europe, 1400-1536* (Oxford 2002).

Jordan, W.C., 'The Capetians from the death of Philip II to Philip IV, in: David Abulafia (ed.), *The new Cambridge medieval history 5* (Cambridge 1999) 279-313.

Le Roy Ladurie, E., *Montaillou, een ketters dorp in de Pyreneeën (1294-1324)* (Amsterdam 2004).

Macé, L., 'Raymond VII of Toulouse: The son of queen Joanne, 'young count' and light of the world', in: Marcus Bull en Catherine Léglu (ed.), *The world of Eleanor of Aquitaine, literature and society in southern France between the eleventh and thirteenth centuries* (Woodbridge 2005) 137-156.

Martin, D., *Does christianity cause war?* (Vancouver 2006).

Mundy, J.H., *The repression of Catharism at Toulouse, the royal diploma of 1279* (Toronto 1985).

Partner, P., *God of battles: holy wars of christianity and islam* (Londen 1997).

Pearse, M., *The gods of war: is religion the primary cause of violent conflict?* (Downers Grove 2007).

Pegg, M.G., *A most holy war: The Albigensian crusade and the battle for christendom* (Oxford 2008).

Pegg, M.G., 'Heresy, good men and nomenclature', in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 227-240.

Potter, D. (ed.), *France in the later middle ages 1200-1500* (Oxford 2002).

Power, D., 'Who went on the Albigensian Crusade?', *The English historical review* 534 (2013) 1047-1085.

Sibly, W.A., en M.D. Sibly, 'Introduction', in: W.A. Sibly en M.D. Sibly (ed.), *The chronicle of William of Puylaurens. The Albigensian crusade and its aftermath* (Woodbridge 2003) xv-xxxiii.

Sibly, W.A., en M.D. Sibly (ed.), *The history of the Albigensian crusade*. (Woodbridge 2002).

Smith, D.J., *Innocent III and the Crown of Aragon, the limits of papal authority* (Aldershot 2004).

Sumption, J., *The Albigensian crusade* (Londen 1978).

Taylor, C., 'Authority and the Cathar heresy in northern Languedoc', in: Michael Frassetto (ed.), *Heresy and the persecuting society in the middle ages: essays on the work of R.I. Moore* (Leiden 2006) 139-194.

Taylor, C., 'Pope Innocent III, John of England and the Albigensian crusade (1209-1216)', in: John C. Moore (ed.), *Pope Innocent III and his world* (Aldershot 1999) 205-208.